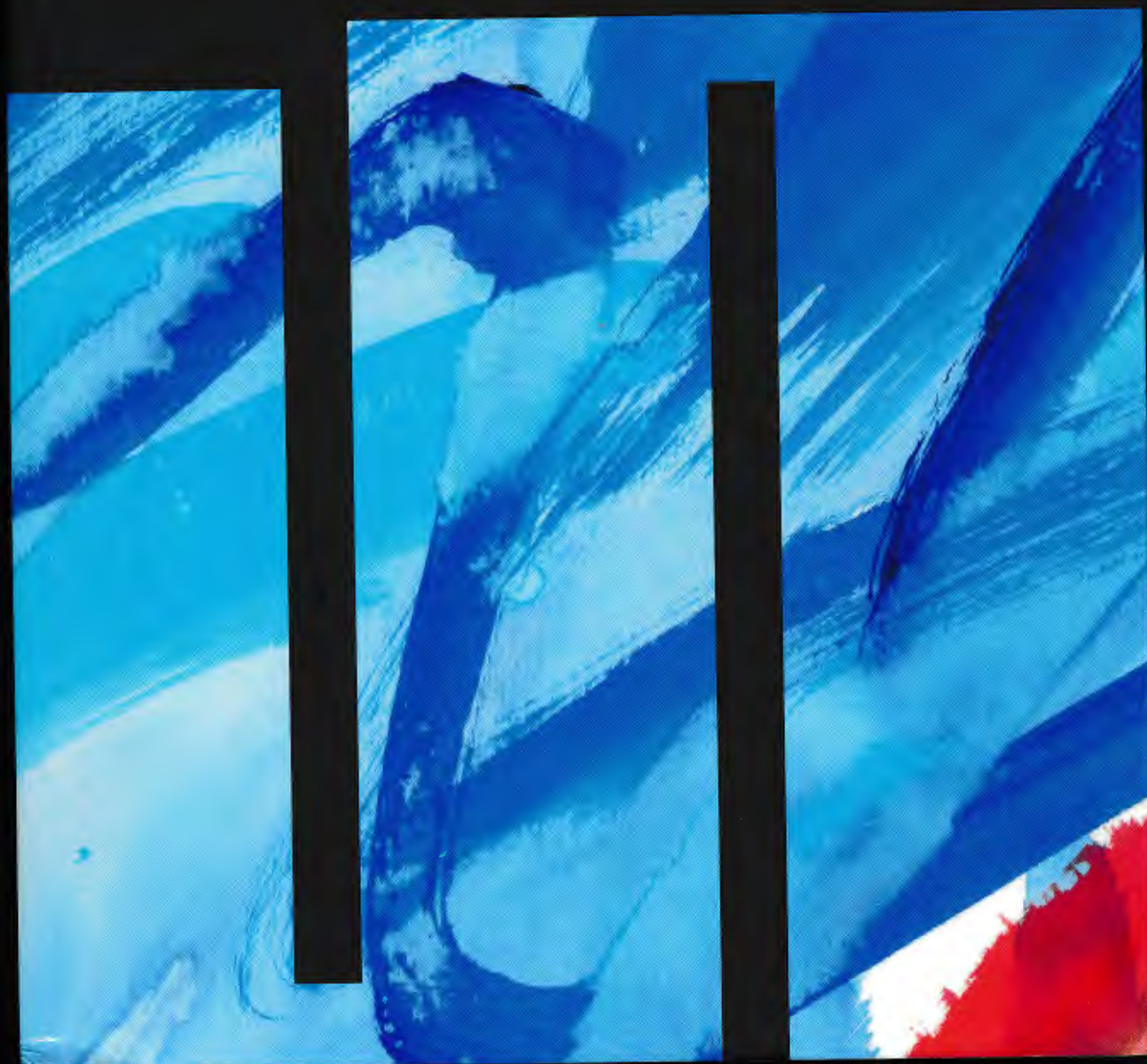

Biblioteka časopisa *Fluminensia*

OD FONOLOGIJE DO LEKSIKOLOGIJE

Zbornik u čast Mariji Turk

OD FONOLOGIJE DO LEKSIKOLOGIJE

Zbornik u čast Mariji Turk

Uredila
Diana Stolac

Rijeka, 2018.

ŽELJKA FINK

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
zfink@ffzg.hr

TKO SE SAKRIO U MIŠJU RUPU? (Hrvatski frazemi s komponentama sa značenjem nastambe ili prostorije u kojoj žive životinje)¹

UDK: 811.163.42'373.7

Izvorni znanstveni članak

Tema rada odnosi se na relativno malenu skupinu hrvatskih animalističkih frazema koji u svojem sastavu imaju komponente sa značenjem nastambe ili prostorije u kojoj žive životinje: brlog, gnijezdo, mravinjak, osinjak, rupa; golubinjak, kokošinjac, košnica, svinjac, štala. Frazemi su podijeljeni u devet skupina prema semantičkom kriteriju pri čemu se uzima u obzir motivacijski element iz dubinske strukture frazema i njegov utjecaj na formiranje značenja frazema, s jedne, a izdvaja se i osnovni semantički element unutar frazemsakoga značenja, s druge strane. Skupine su temeljene na sljedećim elementima: (1) opasnost i neugodne posljedice, (2) malen i skučen prostor, (3) sputanost i osjećaj zarobljenosti, (4) neurednost i nečistoća, (5) neugodan miris, (6) zaštićenost i nedodirljivost, (7) obitelj, (8) gužva i žamor, (9) neuredna kosa; vrsta punđe.

Ključne riječi:
hrvatski jezik;
animalistička frazeologija;
zoonimi; animalizmi;
frazemi s komponentama
sa značenjem nastambe ili
prostorije za životinje
(brlog, gnijezdo,
mravinjak, osinjak, rupa;
golubinjak, kokošinjac,
košnica, svinjac, štala)

1. Jedna od najbrojnijih skupina hrvatskih frazema sadrži komponente koje se na različite načine odnose na životinje. To su u prvom redu zoonimi, npr. *gušter*, *morska medvjedica* (*sunčati se kao gušter*, *zaštićen kao morska medvjedica*), zoonimske izvedenice, npr. *nojevski* (*nojevska politika*), zoosomatske sastavnice, npr. *dlaka* (*ići uz dlaku* <komu, čemu>), zajednice životinja iste vrste, npr. *jato* (*živjeti u jat*) te komponente povezane sa svijetom životinja: staništa, npr. *džungla* (*zakon džungle*), nastambe, npr. *krletka* (*osjećati se kao u krletci*), pribor za životinje, npr. *rudo*, *uzda* (*trčati* (*istrčavati*, *zalijetati se*) *pred rudo*, *držati na uzdi* koga, što) itd.

¹ Rad je napisan u okviru projekta *Primjena frazeološke teorije u frazeografiji* (br. 4054) koji financira Hrvatska zaklada za znanost.

2. U ovom će radu biti predstavljena nevelika skupina hrvatskih frazema u sastavu koje su animalističke komponente sa značenjem neke nastambe ili prostorije za životinje. U dijelu je slučajeva riječ o (najčešće) privremenim nastambama u zemlji, na ili u drvetu, odnosno na drugim skrivenim i zaštićenim mjestima (*brlog, gnijezdo, mravinjak, osinjak, rupa*), dok dio sastavnica predstavlja prostorije ili nastambe koje je za domaće životinje, za golubove ili pčele izgradio čovjek (*golubinjak, kokošinjac, košnica, svinjac, štala*). Dvije se sastavnice odnose na rešetkama ili žicom ograđen prostor za držanje životinja koji sprečava njihovo slobodno i nesmetano kretanje izvan toga prostora: *kavez* i *krletka*². U korpusu navedene skupine frazema izdvajaju se oni u sastavu kojih su, uz neku vrstu nastambe ili prostorije za držanje životinja, i zoonimske sastavnice ili njihove izvedenice (npr. *zaštićen kao medvjed u brlogu, dirnuti / dirati (taknuti) u zmijsko gnijezdo*), dok dio frazema sadrži isključivo animalističku sastavnicu sa značenjem nastambe ili prostorije za držanje životinja (npr. *kao u štali je* <gdje>). Od zoonima ili njihovih izvedenica u radu se potvrđuju entomonimske sastavnice (*osa, stršljen*), gmazovi (*guja, zmija*) i sisavci (*medvjed, miš*). Napominjemo da su u rad uključeni frazemi koji su u manjoj ili većoj mjeri u aktivnoj upotrebi u suvremenom hrvatskom jeziku i koji se susreću u suvremenim tekstovima. Ispisani su iz *Rječnika hrvatskih animalističkih frazema* (2017) i iz *Hrvatskoga frazeološkog rječnika* (2014).

3. Frazemi su podijeljeni u devet skupina prema semantičkom kriteriju pri čemu se uzima u obzir motivacijski element iz dubinske strukture frazema i njegov utjecaj na formiranje značenja frazema, s jedne, a izdvaja se i osnovni semantički element unutar frazemskoga značenja, s druge strane. Pojedine skupine uključuju različite vrste nastambi ili prostorija za obitavanje životinja, a ponekad i više zoonima ili njihovih izvedenica.

3.1. Opasnost i/ili neugodne posljedice

U prvoj se skupini frazema, koja se dalje dijeli u tri podskupine, rabi sastavnica *gnijezdo* povezana u sintagmu s pridjevskim zoonimom (*gujino gnijezdo, zmijsko gnijezdo, osinje gnijezdo, stršljenovo gnijezdo*) pri čemu se dvije pridjevske komponente odnose na gmaza, a druge dvije na kukce. Umjesto sintagme *osinje gnijezdo* u sastavu dvaju frazema pojavljuje se leksički sinonim *osinjak*. Bez obzira o kojem je zoonimu riječ, sva gnijezda (gledamo li dubinsku strukturu frazema) predstavljaju realnu opasnost za onoga tko u

² U posljednju se skupinu do određene mjere može uključiti i *golubinjak* uzme li se u obzir da dio golubara ptice drži u zatočeništvu, ali ih dio, osobito oni koji se bave uzgojem sportskih golubova, redovito pušta da lete.

Kad je pak riječ o kavezima i krletkama, neke se životinje (npr. ptice) ipak povremeno puštaju iz njih, ali osnovna je ideja tih dviju vrsti nastambe upravo zatočeništvo.

njih želi završiti svih triju pod su izrazito ne osinjak, dok s

3.1.1. Prv zmijsko gnijezd neko opasno ki pomak pa j zlo. Usp. prim

Falcon operira izjavili

„Sve sm vraćaju Jean-Yv dobio R

3.1.2. Dru mima, ali, be sljedeće jedin knuti) u osinje / dirati (taknu Sve su motivi su, kako bi ob sni i spremn negativnih rea ili područjem druge: 'izazva navlačiti na se

Svjesno grad je tajno s 2014, B

Ako čel zacijar

³ Kad je riječ živi između 300

njih želi zaviriti ili ih dodirnuti. To je motiviralo značenje frazema pa je kod svih triju podskupina prisutan sem opasnosti i/ili neugodnih posljedica i svi su izrazito negativno konotirani. Najfrekventniji su u upotrebi zoonimi *osinji* i *osinjak*, dok se drugi rjeđe potvrđuju u suvremenim tekstovima i govoru.

3.1.1. Prvu podskupinu čine dva imenička frazema – *osinje gnijezdo* i *zmijsko gnijezdo* – s jednakim značenjem. Prvi se aspekt značenja odnosi na neko opasno i nesigurno mjesto, dok je drugi aspekt dobio dodatni semantički pomak pa je riječ grupi opasnih ljudi koji nam mogu i (možda) žele nanijeti zlo. Usp. primjere upotrebe:

Falcon se nalazi na granici SAD-a i Meksika i poznat je kao mjesto operiranja meksičkih pirata. To je osinje gnijezdo bande Los Zetas, izjavili su dužnosnici. (Jutarnji list, 13. 10. 2010)

„Sve smo zabrinutiji. To je zmijsko gnijezdo u koje se džihadisti vraćaju, u kojem se naoružavaju i regrutiraju nove borce”, rekao je Jean-Yves Le Drian u intervjuu čiji je transkript od ministarstva dobio Reuters. (index.hr, 7. 4. 2014)

3.1.2. Druga podskupina sadrži pet glagolskih frazema s različitim zoonimima, ali, bez obzira na to, frazemska im je značenje zajedničko. To su sljedeće jedinice: *dirnuti / dirati (taknuti) u osinje gnijezdo*, *dirnuti / dirati (taknuti) u osinjak* <čega>, *dirnuti / dirati (taknuti) u stršljenovo gnijezdo*, *dirnuti / dirati (taknuti) u gujino gnijezdo*, *dirnuti / dirati (taknuti) u zmijsko gnijezdo*. Sve su motivirane slikom dodirivanja gnijezda s kukcima ili gmazovima koji su, kako bi obranili svoje potomstvo i mjesto u kojem obitavaju, izuzetno opasni i spremni na napad³. Frazemska značenja uključuje različite oblike negativnih reakcija koje osoba može doživjeti u doticaju s osjetljivim mjestom ili područjem, s jedne strane, ili u kontaktu s potencijalno opasnim ljudima, s druge: ‘izazvati / izazivati neugodne posljedice, svojim postupkom navući / navlačiti na sebe neugodnosti (opasnost i sl.)’. Navodimo primjere upotrebe:

Svjesno ili ne, Ciprijan je ovim dirnuo u osinje gnijezdo. Cijeli grad je znao da se žena gradskog kneza Guida Manina, Livija, potajno sastaje s mladim konjičkim kapetanom Barbarom. (HFR 2014, Brešan)

Ako čelnici klubova i mediji neprestano bruje o kojekakvim malverzacijama, a nitko ne želi taknuti u osinjak, evidentno je da mnogima

³ Kad je riječ o gnijezdima s kukcima, opasnost je realna uzme li se u obzir da u njima živi između 3000 i 5000 jedinki.

savjest nije čista. sportske.jutarnji.hr/snarhiva/hrvoje-kurtovic-nitko-nije-spreman...u-osinjak/4326417/ (pristupljeno 26. 10. 2017.)

3.1.3. Za razliku od prethodne podskupine u kojoj se najčešće samoinicijativno i svojevolumno ulazi u osjetljivo i/ili opasno područje i neugodnu situaciju, glagolske komponente frazema treće podskupine (*pasti* i *upasti*) sugeriraju da se osoba slučajno i neočekivano našla u lošim okolnostima. Frazemi *pasti* (*upasti*) u *zmijsko gnijezdo*, *pasti* (*upasti*) u *osinje gnijezdo*, *pasti* (*upasti*) u *osinjak* imaju značenje 'naći se u neprilici (neprijateljskom okruženju, teškom i opasnom položaju)? Usp. primjere upotrebe:

Ritmička gimnastika – ubij me odmah! Fren dica i ja se upisale i upale u zmijsko gnijezdo. Tamo su bile valjda sve one cure iz grada koje smo prezirale jer su bile ona najgora vrsta umišljenih. Bile par puta i nikad više. <http://www.forum-opp.com/index.php?topic=15803.10;wap2> (pristupljeno 26. 10. 2017.)

Susjedi su bili vrlo susretljivi prema nama i nismo ni slutili da su krijumčari te da ćemo pasti u njihovo zmijsko gnijezdo. (RHAF)

Ne volim svoj posao, ne volim ljude s kojima radim, imam dojam da sam upala u osinjak, nikom ne mogu vjerovat da bi mi pomogao ili pametno me savjetovao. <https://www.coolinarika.com/forum/zdravlje/dijete-i-mrsavljenje/50126/?page=4> (pristupljeno 26. 10. 2017.)

U sebi rastrgan, podvojen između pristanka i odbijanja, između radoznalosti i straha upao je u osinjak, izložio se opasnosti koja je bila veća od njegove snage. www.blagoslov.com/files/S.%20Pavin%20-%20Sloboda%20za%20ljubav.pdf (pristupljeno 13. 2. 2018.)

3.2. Malen i skučen prostor

U frazemima druge skupine rabe se animalističke komponente sa zajedničkim značenjem malenog i skučenog prostora i ono je sudjelovalo u formiranju značenja frazema koji su dobili dodatnu semantičku preobliku.

Značenje dvaju glagolskih frazema (*živjeti u golubinjak* i *živjeti <kao> u krletci*) i imeničkog (*mišja rupa*) motivirano je realnom slikom prostorne skučenosti kojoj se pristupa s različitih strana.

Golubinjak (ili golubarnik) je prostor za golubove u obliku kaveza koji mora zadovoljiti prilično visoke kriterije kako bi se ptice u njemu dobro osjećale. Bez obzira na tu činjenicu, u njemu živi relativno velik broj ptica pa bismo, sa stanovišta ljudskoga poimanja optimalne kvadrature stambenoga prostora, mogli reći da se radi o skučenom prostoru. Frazem *živjeti u golubi-*

njaku ('živjeti u stan u potkrovnju smješteni na

S druge strane neke vrste životinja sisavci (hrčci) žive u skrivenim mjestima u zatočeništvu. Činjenica da se u krletke općenito ne pojavljuju na površinama. *krletci* ima značenje

Za razliku od kopaju same se i štite od neprijatelja. Jedna životinja frazem *mišja rupa*. Zašto je izabran? Životinje u njemu mogu se moći preživjeti. U njemu su ih prepoznali. U njemu se ponašaju u skladu sa značenjem frazema. U njemu je prostor, ali i izolacija. U njemu se semom skrova. U njemu primjere upotrebe

„HTV: *gi šutju i praga drugo?*

⁴ Ta se nastala pini.

⁵ Kućni miš ljenost od dom

⁶ Ne žive sv ljen na životu vlati žita, dok grmljem, bjelk nog stabla ili u

njaku ('živjeti u malenom i skučenom prostoru') obično se odnosi na nevelik stan u potkrovlju što je pak motivirano činjenicom da su golubinjaci često smješteni na krovovima zgrada.

S druge strane, u krletke različitih dimenzija, boja i oblika nastanjujemo neke vrste životinja, najčešće su to male ili manje ptice (kanarinci, papige) i sisavci (hrčci, zamorci, vjeverice). Iako je većina takvih kućnih ljubimaca rođena u zatočeništvu i ne poznaje slobodan i nesputan način života, realna je činjenica da im krletka ne pruža dovoljnu mogućnost za kretanje. Stoga se krletke općenito percipiraju kao malen i skučen prostor što se onda prenosi i na površinom male stambene prostore, pa poredbeni frazem *živjeti <kao> u krletci* ima značenje 'živjeti u malenom i skučenom prostoru'.

Za razliku od golubinjaka i krletki koje za životinje izrađuje čovjek, rupe kopaju same životinje. One im služe kao nastamba, u njima borave, sklanjaju se i štite od neprijatelja i mogućih opasnih situacija. Ponekad u rupi živi samo jedna životinja, a ponekad i cijele obitelji. U hrvatskom se jeziku rabi imenički frazem *mišja rupa*⁴ u sastavu kojega je i zoonimska pridjevska komponenta. Zašto je izabran baš miš? Miševi su ljudima odavno poznati, ti su mali glodavci živjeli u njihovoj blizini, po kućama, ostavama ili skladištima hrane. Stoga se može pretpostaviti da je frazem motiviran upravo kućnim miševima⁵. Ljudi su ih prepoznali kao štetočine i, promatrajući njihov način života, vidjeli kako se ponašaju u različitim situacijama. Kad se nađu u životnoj opasnosti, kućni se miševi skrivaju u malene rupe⁶. Sve su te činjenice utjecale na formiranje značenja frazema *mišja rupa* koji se prvenstveno odnosi na malen i skučen prostor, ali i na prostor za osobe kojima je potrebno utočište, tišina i određen oblik izolacije. Navedeni se aspekt značenja vrlo često dopunjava i dodatnim semom skrovišta, mjesta u kojem se iz nekog razloga moramo pritajiti. Usp. primjere upotrebe:

„HTV-u smo prava, status i obraz branili žestoko dok su neki drugi šutjeli i bili u mišjoj rupi, a sada smatramo da je realno, pošteno i pragmatično pomoći i onima koji žive samo od tržišta i ni od čega drugoga, uz ogradu da ćemo pratiti kretanja na tržištu i u skladu s

⁴ Ta se nastamba upotrebljava znatno češće od dviju prethodno spomenutih u ovoj skupini.

⁵ Kućni miš je najrasprostranjeniji sisavac (osim ljudi). Živi u obiteljskoj skupini sastavljenoj od dominantnog mužjaka i nekoliko ženki.

⁶ Ne žive sve vrste miševa u rupama i to je, čini se, posredan dokaz da je frazem temeljen na životu kućnih miševa. Tako, npr., patuljasti miševi grade kuglasto gnijezdo između vlati žita, dok se prugasti poljski miš zadržava na vlažnim livadama i rubovima šuma s grmljem, bjelonogi pak miš živi u malom brlogu ili zaklonu ispod korijenja drveća, srušenog stabla ili u guštiku.

tim predlagati odluke”, izjavio je predsjednik SDP-a. <http://www.monitor.hr/clanci/milanovic-o-presudi-u-aferi-kamioni-i-zakonu-o-hrt-u/43143/> (pristupljeno 24. 10. 2017.)

Radikalni islam ima cilj uništiti našu civilizaciju i ne smijemo biti u mišjoj rupi i moramo biti dio antiterorističke koalicije”, rekao je Granić. <https://direktno.hr/.../ne-smijemo-biti-u-misjoj-rupi-moramo-biti-dio-antiteroristicke-k...> (pristupljeno 24. 10. 2017.)

Na temelju imeničkoga frazema razvili su se i glagolski. Značenje prvoga govori o osobi (ili o osobama) koja se iz različitih razloga želi pritajiti, povući se ili koja pak kukavički bježi od neugodne situacije ili od potencijalne opasnosti pri čemu se implicira da se takva osoba skriva u nekom malenom, izoliranom i zaštićenom prostoru: *sakriti se (zavući se / zavlačiti se, pobjeći) u mišju rupu*. Usp. primjere upotrebe:

Tisuće je bilo trenutaka kada sam htjela pobjeći u mišju rupu i da me nitko ništa ne pita. blog.dnevnik.hr/semiramidinvt/2012/01/index (pristupljeno 26. 10. 2017.)

Prošle sezone su nas u Zaprešiću svladali 1:0, znaju igrati nogomet i očekujem neizvjesnu utakmicu. Nećemo se sakriti u mišju rupu, napast ćemo Inter i tražiti bodove, to se od nas uvijek očekuje. sportnet.rtl.hr/.../krsticevic-necemo-se-sakriti-u-misju-rupu-inter-je-dobar-ali-mi-zelimo-... (pristupljeno 24. 10. 2017.)

Za razliku od navedenoga, u glagolskom se frazemu *stjerati u mišju rupu* koga dovode u suodnos dvije osobe, dvije strane, pri čemu jedna manjim ili većim stupnjem agresije pokušava potisnuti ili nadvladati drugu. I opet se implicira da bi se „protjerana” osoba trebala ugrati u malen i skučen prostor u kojem bi se osjećala bespomoćnom i iz kojega ne bi više mogla djelovati. Usp. primjer upotrebe:

„Ovo je jedini medij koji nije privatiziran i može biti objektivan, a mi smo na putu da prokockamo tu priliku i svoj posao”, kazala je Maja Sever i dodala kako je u zadnje 2 godine politika kuće dovesti mlade, neiskusne novinare jer se njima lakše manipulira. „Mi koji mislimo svojom glavom i nismo korumpirani, mi smo stjerani u mišju rupu”, zaključila je. www.index.hr/xmag/clanak/maja-sever...stjerani-su-u-misju-rupu/465651.aspx (pristupljeno 24. 10. 2017.)

3.3. Sputanos

Osnovno sputanos je čaj zarobljenosti koji onemogućuje zarobljenosti. Oba se semantika glagolskih porijekla kao u krletci (kao kavezu) (živjeti) upotrebe:

Ne možemo je ionako Svatko imate j bavnoj-

Nekada sjeta Si Gaze. „ Hamas dugoro-

Ovoj se sk koji se u kont mo li od činje onemogućeno čin njegova r kao izražavan pekta – jedan manifestira uz trebe:

Novina nec. M novinar vezu. (

⁷ Iako se u du potvrđuju da ni

⁸ Za razliku o

⁹ Opširnije o

3.3. Sputanost i osjećaj zarobljenosti

Osnovno se značenje treće skupine frazema odnosi na sputanost i na osjećaj zarobljenosti što je motivirano skućenim, premalnim životnim prostorom koji onemogućava slobodu i nesmetanost kretanja. Dakle, sputanost i osjećaj zarobljenosti mogu se shvatiti kao posljedica života u skućenom prostoru. Oba se semantička elementa potvrđuju u sastavnici C-dijela triju trodijelnih glagolskih poredbenih frazema – *krletka* i *kavez*: *osjećati se kao u kavezu*, *biti kao u krletci* (značenje obaju ‘osjećati se sputano (zarobljeno)’⁷) te *živjeti kao u kavezu* (‘živjeti sputano (zarobljeno), živjeti u teškim uvjetima’). Usp. primjere upotrebe:

Ne možete biti sve svom partneru i zašto biste uopće željeli biti? To je ionako iscrpljujuće i na kraju ćete se osjećati kao u kavezu. Svatko treba imati slobodu da bude što jest, a da opet uživete što imate jedno drugo. zivim.hr/volim/20-znakova-da-ste-u-sretnoj-ljubavnoj-vezi/ (pristupljeno 28. 10. 2017.)

Nekadašnji američki predsjednik Jimmy Carter tijekom svojeg posjeta Siriji osvrnuo se na uvjete u kojima žive Palestinci u Pojasu Gaze. „Oni ondje žive kao u kavezu”, rekao je Carter i dodao kako Hamas mora biti uključen u napore da se u tom području postigne dugoročni mir. www.index.hr (pristupljeno 28. 10. 2017.)

Ovoj se skupini može pridodati i vrlo frekventan frazem *kao lav u kavezu* koji se u kontekstu najčešće veže uz glagole kretanja tipa *hodati*, *šetati*.⁸ Pođemo li od činjenice da je lavu⁹ u za njega neprirodno malenom prostoru kaveza onemogućeno slobodno kretanje (što sugerira slika u C-dijelu frazema), način njegova raznosmjernoga kretanja u skućenim uvjetima čovjek percipira kao izražavanje nemira i razdražljivost. Stoga frazemska značenja ima dva aspekta – jedan se odnosi na čovjekovo stanje nervoze i razdraženosti koje se manifestira uzrujanim kretanjem u različitim smjerovima. Usp. primjere upotrebe:

Novinari imaju pravo samo na 15 minuta. Prvi izlazi Srećko Katanec. Markantna figura, naočale, trenirka i „zdravo” hrvatskim novinarima. Ne voli da smo tu i zato nervozno šeće kao lav u kavezu. (Jutarnji list, 13. 11. 2007)

⁷ Iako se u dubinskoj strukturi kreće od skućenog prostora, primjeri upotrebe frazema potvrđuju da nije uvijek riječ o realnom prostoru.

⁸ Za razliku od prethodnih jedinica ovdje je uključen i zoonim i animalizam.

⁹ Opširnije o simbolici lava v. npr. u Barčot 2017: 110–115.

Još prije nekoliko mjeseci sam paradirala važno s električnom cigaretom u ruci koja mi, onako usput, nimalo ne stoji. Kao lav u kavezu hodam tako po sobi s jedne strane na drugu i gledam se u ogledalo. www.index.hr (pristupljeno 28. 10. 2017.)

Iz navedenih se dvaju primjera upotrebe vidi da se frazem, bez obzira na komponentu *lav*, može rabiti i za osobu muškoga, i za osobu ženskoga spola, što bi značilo da nije rodno ograničen¹⁰. Moguće je ipak u nekim tekstovima potvrditi i komponentu *lavica*¹¹. Usp. primjer upotrebe:

Hodala je po sobi kao lavica u kavezu. Nije znala šta bi radila, pa je samo nasumice izvlačila odjeću iz ormara, isprobavala je i bacala po sobi. blog.dnevnik.hr/zabranjenaljubav/5/2009/06/1626379991/chapter-4-pomirenje.2.html (pristupljeno 28. 10. 2017.)

Prvi se aspekt značenja ('nervozno, nemirno') rabi i s glagolom *osjećati se*, usp. primjer upotrebe:

Ovaj je dio putovanja prolazio brzo, što je posebno odgovaralo našoj „šefici” koja se već polako počela osjećati kao lav u kavezu. https://www.hamradio.hr/download/casopis/HRS_broj_1_2013_web.pdf (pristupljeno 28. 10. 2017.)

U prethodno se navedenim frazemima sastavnice *kavez* i *krletka* poimaju vrlo negativno što je utjecalo i na negativnu konotaciju samih frazema.

Za razliku od toga, komponenta *kavez* u glagolskim frazemima *živjeti (odrasti / odrastati) u zlatnom kavezu* i *živjeti (osjećati se) kao ptica u zlatnom kavezu* ulazi u odnos s komponentom *zlatan* koja je, općenito govoreći, pozitivno konotirana. Spoj ovih dviju komponenata daje na prvi pogled proturječnu poruku: komponenta *zlatan* sugerira bogatstvo, odlične uvjete života i dobru situaciju¹², međutim, sastavnica *kavez* upućuje na prividnost dobrih životnih uvjeta i na negativno doživljenu izolaciju. Značenje frazema odnosi se na osobu koja je sputana, nezadovoljna, nesretna te na osobu koja, bez obzira na odlične uvjete u kojima se nalazi, živi izolirano i zbog toga pati. Zanimljivo je da se u dubinskoj strukturi prvoga frazema sugerira da je u kavezu zarobljena osoba, dok se u drugom frazemu rabi zoonim *ptica* što donekle mijenja frazemsku sliku, ali i pojačava dojam. Usp. primjere upotrebe:

¹⁰ Do istog zaključka dolazi i Anita Hrnjak (2014: 7–10) uspoređujući navedeni frazem s ekvivalentnim ruskim kod kojeg je prisutna rodna komponenta.

¹¹ Frazem u navedenom leksičkom sastavu nije registriran u rječnicima.

¹² Opširnije o simbolici zlatne boje i o frazemima s komponentom *zlatan* v. u Hrnjak (2005: 60–64).

Marina je mogla živ... belde/rebe

... pogled... ne uživa... tportal.hr... krizi-20...

3.4. Neurednost

U četvrtoj se prostor u kojem cepciji životinjsk... animalizma (*br...*) prenesena i na f... vena u stijenam... kojoj se drže go... životinja, dok se... kao zoonim tako

Tri rečeničn... <gdje>, *kao u svi...* čenja: 'neuredno... trima različitim... imaju jednako z... u našoj svijesti... Nevažno nam je... će. Usp. primjer

U njihovoj... takvom ne

Dio se spom... poredbenom str

Za početaj... žem da p... laboratorij... (pristupljen

¹³ Opširnije o tom

Marina joj kaže da je Franco učinio sve da je usreći, ali da ona nije mogla živjeti u zlatnom kavezu. <http://domatv.dnevnik.hr/clanak/rebelde/rebelde-2-7-10-studenog.html> (pristupljeno 28. 10. 2017.)

... pogled na njezino lice otkriva kako ona u svemu tome nikako ne uživa te se osjeća kao ptica u zlatnom kavezu. <https://www.tportal.hr/.../strucnjaci-tvrde-brak-donald-a-i-melanije-trump-je-u-krizi-20...> (pristupljeno 28. 10. 2017.)

3.4. Neurednost i nečistoća

U četvrtoj se skupini frazemsko značenje odnosi na zatvoren i/ili ograden prostor u kojem vlada neurednost i nečistoća, a temeljeno je na ljudskoj percepciji životinjskih nastambi i prostorija za obitavanje. Frazemi uključuju tri animalizma (*brlog*, *svinjac*, *štala*) koji nose negativnu konotaciju, pa je ona prenesena i na frazeme. *Brlog*, životinjska nastamba u zemlji ili u drvetu, skrivena u stijenama ili pećinama, te germanizam *štala*, gospodarska zgrada u kojoj se drže goveda, nisu u direktnom odnosu s jednom određenom vrstom životinja, dok se *svinjac* povezuje s konkretnom domaćom životinjom koja je kao zoonim također negativno konotirana¹³.

Tri rečenična frazema dvodijelne poredbene strukture (*kao u brlogu je <gdje>*, *kao u svinjcu je <gdje>*, *kao u štali je <gdje>*) uključuju dva aspekta značenja: 'neuredno i prljavo je <gdje>'. Pođemo li od činjenice da tri frazema s trima različitim imeničkim sastavnicama sa značenjem životinjske nastambe imaju jednako značenje, možemo zaključiti da se u ovom slučaju tip nastambe u našoj svijesti relativizira, za nas je bitan samo negativni vizualni doživljaj. Nevažno nam je da u jednoj nastambi žive divlje životinje, u drugima domaće. Usp. primjer upotrebe:

U njihovoj je kući uvijek kao u štali. Ne znam kako mogu živjeti u takvom neredu i prljavštini. (RHAF)

Dio se spomenutih frazema potvrđuje u obliku glagolskih s trodijelnom poredbenom strukturom, npr. *živjeti kao u svinjcu*. Usp. primjer upotrebe:

Za početak, selektiraj i smanji poslove sobarice. Time ti ne predlažem da počneš živjeti kao u svinjcu, ali nemoj organizirati laboratorijski nivo urednosti. www.forum.hr › Društvo › Život u dvoje (pristupljeno 24. 10. 2017.)

¹³ Opširnije o tome v. npr. u Vidović Bolt 2011: 69–71.

Treba svakako spomenuti i višeznačni imenički frazem *Augijeve štale*, koji svoje porijeklo vuče iz mitološke priče o grčkom kralju Augiju čije su staje bile prljave jer, prema legendi, nisu čišćene od postanka svijeta. U jednom ih je danu očistio junak Heraklo preusmjerivši prema njima rijeke Alfej i Penej. U prvom je frazemskom značenju riječ o vrlo prljavom i neurednom mjestu ili prostoriji, a u drugom se pak neurednost, kao drugi aspekt prvoga značenja, prenosi na slabo organizirane poslove u ustanovama. Frazem se potvrđuje i u glagolskom obliku – *očistiti Augijeve štale*. Usp. primjere upotrebe:

Kada bi, dakle, postao zagrebački gradonačelnik, Zoran Milanović odmah bi se suočio s prepunim Augijevim stalama svih mogućih protuzakonskih ili mimozakonskih poslova, za koje bi nadležne državne službe optuživale nikog drugog, nego, prirodno, zagrebačkoga gradonačelnika, predsjednika Socijaldemokratske partije, Zorana Milanovića. (Jutarnji list, 05. 07. 2008)

Najprije je potrebno temeljito očistiti Augijeve štale korumpiranoga hrvatskog pravosuđa, a sve će nakon toga prirodno doći na svoje mjesto. republika.eu/.../hdz-vjeruje-da-je-narod-vesla-siso-potstoti-put-prave-zaokret-i-refor... (pristupljeno 28. 10. 2017.)

3.5. Neugodan miris

Sljedeće se frazemsko značenje odnosi na neugodan miris u nekom prostoru. I u ovoj se skupini kao komponente pojavljuju životinjske nastambe *svinjac* i *štala* koje čovjek doživljava kao prostor u kojem se osjeća smrad pa se to prenosi i na druge prostore i prostorije: *smrdi kao u svinjcu* <gdje>, *smrdi kao u štali* <gdje> ('jako smrdi <gdje>, zaudara <gdje>'). Usp. primjere upotrebe:

Uđeš u tramvaj a ono smrdi ko u štali, pogotovo sad kad je toplo! <https://www.24sata.hr/lifestyle/agresivnost-i-buka-najgora-su-nocna-mora-javnog-prijevoza-370269/komentari> (pristupljeno 28. 10. 2017.)

Smrdi kao u svinjcu, i to u samom središtu grada već danima. Nije moguće da nitko ne može utvrditi izvor smrada i nešto poduzeti, a ako je tako, onda je to sramota za grad. http://www.osijek031.com/osijek.php?topic_id=27193 (pristupljeno 28. 10. 2017.)

3.6. Zaštićenost i nedodirljivost osobe

Sljedeći poredbeni pridjevski frazem sadrži zoomim *medvjed* i nastambu *brlog*: *zaštićen kao medvjed u brlogu*. Osnovni se značenjski sem odnosi na zaštićenost neke osobe, na njezinu nedodirljivost, što se najčešće povezuje s

osobama na višak kakvih posljednjim svojim interesima slijedu događaja, ma, brlog pred njoj nikakva opasnost neke osobe

Taj je za goditi d optuznica 10. 2017.)

U aktivnoj denoga frazem strane, uključujući zaštićene životinje vjed. Rabi se i f

3.7. Osnivanje

Treba spon čemu se njegov vati obitelj, stu ovdje ispred na negativne konoga stila. Fraz za odlaganje jaj

Trenutno vili gnije (HFR 201

3.8. Gužva i ža

U osmoj s uključuju glag vrvu (vrije) kao kokošinjcu je < osinjaku je <gd njak je 'velika j govore <gdje>, ju dva aspekta i buka izazvana

osobama na visokom položaju ili funkciji koje, kako se čini, mogu bez bilo kakvih posljedica donositi potencijalno loše odluke, postupati u skladu sa svojim interesima i po svojoj volji ne razmišljajući o mogućem nepovoljnom slijedu događaja u budućnosti. Gledamo li, dakle, samu sliku u C-dijelu frazema, brlog predstavlja utočište, mjesto u kojem je životinja zaštićena i ne prijetoj joj nikakva opasnost, što se u frazemskom značenju doživljava kao nedodirljivost neke osobe. Usp. primjer upotrebe:

Taj je zaštićen kao medvjed u brlogu. Ništa se njemu ne može dogoditi dok su „pajdaši” na vlasti!? <https://www.24sata.hr/news/optuznica-za-hypo-odlucuju-o-skidanju.../komentari> (pristupljeno 28. 10. 2017.)

U aktivnoj su upotrebi u suvremenom hrvatskom jeziku i sinonimi navedenoga frazema u kojima nema nastambe kao komponente, ali je, s druge strane, uključeno teritorijalno određenje, tj. prostor gdje medvjedi žive kao zaštićene životinje: *zaštićen kao medvjed na Plitvicama, zaštićen kao lički medvjed*. Rabi se i frazem s naznakom vrste medvjeda: *zaštićen kao mrki medvjed*.

3.7. Osnivanje obitelji

Treba spomenuti i frazem s nastambom *gnijezdo* u svojem sastavu pri čemu se njegovo značenje odnosi na osnivanje obitelji: *saviti gnijezdo* (osnovati obitelj, stupiti u zajednički život). Za razliku od frazema prve skupine, ovdje ispred nastambe nema zoonimskih komponenata koje bi bile nositelji negativne konotacije, a sam frazem, mogli bismo reći, ima neka obilježja visokoga stila. Frazem je motiviran životom ptica i gradnjom gnijezda koje služi za odlaganje jaja i odgajanje ptića. Usp. primjer upotrebe:

Trenutno gledaju neka imanja u okolici Los Angelesa, kako bi savili gnijezdo, ispričao je blizak glumičin prijatelj jednom tabloidu. (HFR 2014, N)

3.8. Gužva i žamor

U osmoj su skupini poredbeni frazemi s rečeničnom strukturom, oni uključuju glagolske komponente u A-dijelu i tri različite nastambe u C-dijelu: *vrvi (vrije) kao u košnici <gdje>, vrvi (vrije) kao u mravinjaku <gdje>, kao u kokošinjcu je <gdje>, kao u košnici je <gdje>, kao u mravinjaku je <gdje>, kao u osinjaku je <gdje>*. Značenje frazema sa sastavnicama *kokošinjac*, *košnica* i *osinjak* je 'velika je gužva (vreva) i žamor <gdje>', mnogo je ljudi koji istodobno govore <gdje>, bučno je <gdje>' iz kojeg je vidljivo da se u značenju realiziraju dva aspekta – istovremena prisutnost mnogih ljudi u premalenom prostoru i buka izazvana činjenicom da oni istovremeno govore, dok se značenje fraze-

ma s komponentom *mravinjak* više odnosi na veliku gužvu¹⁴. Frazemi su negativno konotirani, a svi su motivirani mnogobrojnošću i stalnim kretanjem jedinki (pčela, osa, kokoši i mrava) u malenim nastambama, što vodi prema semantičkom elementu gužve, vreve. Drugi je element značenja vezan za buku i žamor, što je motivirano istovremenim glasanjem kokoši u kokošinju, stalnim zujanjem brojnih osa i pčela koje čovjek doživljava kao neugodno i iritantno. Usp. primjere upotrebe¹⁵:

Prekid sjednice, oduzimanje riječi, upozorenje o neprimjerenom govoru, a sve uz dnevni red o dodjeli gradskih nagrada, tako izgleda današnji rad Gradskog vijeća. Čulo se tako: ovdje je kao u kokošinju. radio.hrt.hr/radio-zadar/clanak/vijece-jednoglasno-zadodijelu...za.../132196/ (pristupljeno 28. 10. 2017.)

Tako npr. na Mjerovu vrilu, vrilo je jučer kao u košnici. Za malo vremena vidjeli smo dva autobusa puna školaraca iz Splita i Solina, a među njih umiješala se i skupina motociklista, u kojoj je bila jedna TV ekipa iz Brazila, potom novinarski tim iz Belgije, direktor Turističke zajednice Amsterdama, nekolicina slovenskih novinara... Ma, baš kao u košnici bilo je i na štandu Turističke zajednice Grada Otočca i u prodavaonici brašna... <http://www.glasgacke.hr/?ispis=detalji&novost=1899&kat=70> (pristupljeno 28. 10. 2017.)

Na gradilištima je kao u mravinjaku, sve vrvi od ljudi, skele su na sve strane. <https://hr-hr.facebook.com/tomislav.klaric.rh/photos/pcb.../481421822237116/?type...> (pristupljeno 28. 10. 2017.)

3.9. Neuredna kosa i vrsta punđe

Spomenimo na kraju i višeznačni imenički frazem *gnijezdo na glavi* ('1. neuredna i zamršena kosa; 2. zaležana kosa nakon spavanja; 3. jedan oblik punđe') u kojem je komponenta *gnijezdo* upotrijebljena na temelju sličnosti sa ptičjom nastambom. Prva se dva značenja odnose na neurednu kosu, što je u vezi s primitivno izgrađenim gnijezdima iz kojih na sve strane vire grančice i ostale vrste skupljenog materijala. Treće je perifraza za okruglu punđu na vrhu glave koja nas asocira na ljepše i pažljivije formirano gnijezdo. Usp. primjere upotrebe:

¹⁴ U frazemima s komponentama *mravinjak* i *osinjak* prisutan je i značenjski element užurbanosti.

¹⁵ U primjerima upotrebe ponekad se realizira samo jedan aspekt značenja.

*Sutra odo
će mi us
forum/zd
10. 2017.)*

*Kad stavi
traje taj d
skroz rava
hr/showth*

*Gnijezdo
kombinac
www.tpor
ku-201312*

4. Zaključak
koje se odnose
devet skupina p
različitim skupi
tičke tragove n
nalazi u sastavu
buke; kompone
prostora te osje
sastavu frazema
ponenta *brlog* –
neurednosti i n
osnivanja obitel

Velika većin
posljedica negat
hovich realnih n

Literatura

Anić, Vladimir,
Barčot, Branka,
lišna naklad
Fink, Željka, „E
filološki dan
139–148.
HFR 2014 = Me
frazološki rj

Sutra odoh do frizerke da mi riješi gnijezdo na glavi, nadam se da će mi uspjeti i pramenove napraviti... <https://www.coolinarika.com/forum/zdravlje/dijete-i-mrsavljenje/50002?page=277> (pristupljeno 28. 10. 2017.)

Kad stavim pjenu, nekad se potrefi da izgleda dobro, međutim efekt traje taj dan, idući dan se probudim s gnijezdom na glavi, jedan dio skroz ravan, drugi mutavo izvijen, treći ukovrčan. <http://www.forum.hr/showthread.php?t=815145&page=4> (pristupljeno 28. 10. 2017.)

Gnijezdo na glavi Vanesse Hudges nije njezino najbolje izdanje. U kombinaciji s make-upom izgleda šlampavo i nedorečeno. <https://www.tportal.hr/.../ocajne-frizure-koje-ne-smijete-kopirati-na-doceku-2013122...> (pristupljeno 28. 10. 2017)

4. Zaključak. U radu se analizira 40 hrvatskih frazema s komponentama koje se odnose na nastambu ili prostor za životinje. Frazemi su podijeljeni u devet skupina prema semantičkom kriteriju. Neke se nastambe ponavljaju u različitim skupinama, i, što je posebno zanimljivo, ostavljaju različite semantičke tragove na značenje frazema. Tako se, recimo, komponenta *osinjak* nalazi u sastavu frazema sa semom opasnosti i negativnih posljedica te gužve i buke; komponenta *krletka* – u sastavu frazema sa semom malenog i skućenog prostora te osjećaja sputanosti i zarobljenosti; komponente *svinjac* i *štala* – u sastavu frazema sa semom neurednosti i nečistoće te neugodnog mirisa; komponenta *brlog* – u sastavu frazema sa semom zaštićenosti i nedodirljivosti te neurednosti i nečistoće; komponenta *gnijezdo* – u sastavu frazema sa semom osnivanja obitelji te neuredne kose i vrste punde.

Velika većina analiziranih frazema negativno je konotirana što je ponekad posljedica negativne percepcije same nastambe (npr. *svinjac*), a ponekad njihovih realnih negativnih karakteristika (npr. *kavez*).

Literatura

Anić, Vladimir, *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Novi Liber, Zagreb, 2003.

Barčot, Branka, *Lingvokulturologija i zoonimska frazeologija*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2017.

Fink, Željka, „Entomonimi u frazeologiji hrvatskoga i ruskog jezika”, u: *Riječki filološki dani 5*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2004., str. 139–148.

HFR 2014 = Menac, Antica, Željka Fink Arsovski, Radomir Venturin, *Hrvatski frazeološki rječnik*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2014.

- Hrnjak, Anita, *Frazemi s bojom kao komponentom (na materijalu hrvatskih i ruskih frazema)*, magistarski rad, rukopis, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2005.
- Hrnjak, Anita, „Žene, zmajevi i opasne životinje. O nekim elementima konceptualizacije žene u hrvatskoj i ruskoj frazeologiji”, u: *Životinje u frazeološkom ruhu: zbornik radova, mrežno izdanje* (<http://www.animalisticki-frazemi.eu/index.php/znanstveni-skupovi/znanstveni-skup-21-i-22-ozujka-2014/zbornik-radova>), FF press, Zagreb, 2014., str. 1–16.
- Jelaska, Zrinka, „Animalistički frazemi biblijskog podrijetla u hrvatskome i drugim slavenskim jezicima”, u: *Životinje u frazeološkom ruhu: zbornik radova, mrežno izdanje* (<http://www.animalisticki-frazemi.eu/index.php/znanstveni-skupovi/znanstveni-skup-21-i-22-ozujka-2014/zbornik-radova>), FF press, Zagreb, 2014., str. 1–22.
- RHAF = Vidović Bolt, Ivana, Branka Barčot, Željka Fink Arsovski, Barbara Kovačević, Neda Pintarić, Ana Vasung, *Rječnik hrvatskih animalističkih frazema*, Školska knjiga, Zagreb, 2017.
- Vidović Bolt, Ivana, *Životinjski svijet u hrvatskoj i poljskoj frazeologiji*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2011.
- Životinje. Velika ilustrirana enciklopedija*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2001.

Summary

Željka Fink

WHO IS CRAWLING INTO A RAT HOLE?

(Croatian idioms with the components regarding the shelter for animals)

The paper deals with the relatively small group of Croatian animalistic idioms containing the components regarding the shelter made by animals or made for animals (brlog, gnijezdo, mravinjak, osinjak, rupa; golubinjak, kokošinjac, košnica, svinjac, štala). The idioms are divided into nine groups following the semantic criteria based on the motivational elements from the inner structure of the idiom and its influence on the forming of the meaning of those idioms. The basic semantic element of the meaning of those idioms is taken into consideration, too. The groups are based on the following semantic elements: (1) danger and awkward consequences, (2) lack of space, (3) the feeling of being cramped and captured, (4) untidiness and dirtiness, (5) unpleasant smell, (6) being sheltered and inviolable, (7) family, (8) crowd and noise, (9) messy hair; a type of hair bun.

Keywords: *the Croatian language; animalistic phraseology; zoonymic components; animalistic components; idioms with the components regarding the shelter made by animals or made for animals (brlog, gnijezdo, mravinjak, osinjak, rupa; golubinjak, kokošinjac, košnica, svinjac, štala)*

JOSIP GALIĆ

Odjel za kroatistiku
jgalic@unizd.hr

MILAN MIHALJEVIĆ

Staroslavenski institut
milan.mihaljevic@unizd.hr

JEDAN ZA
HRVATSKO

UDK: 003.349.1(49)

U grafi Rječnika crteži koje se pojavljuju se tr...
potvrđene ni u je...
stohoriti, stohorstv...
mlade, tzv. južne s...
st. Osim u naveden...
kao štohoriti, što...
temelju latinskih p...
kao 'oholiti se', 'o...
navedene riječi u R...
iz onodobnih čaka...
gotovo nisu potvrđ...
jedino Rječnik i...
Božina iz 2017. ko...
Pokazalo se među...
čakavskim govorir...
smatraju da bi s t...
štokati slična zna...
Rivnja, Sestrinja...
u Drugom beram...
hohoranь, a lekse...
posvjedočeni u st...
cima kao i u ča...
nameinulo pitanji...
s tim slavenskim...
početnoga h skup...
toga korijena, or